

EEE PARAMA LIETUVAI:

partnerystė vertybėms
kurti ir išsaugoti

Projektas Nr. EEE-LT03-AM-01-K-01-013
„Biologinei įvairovei ypač vertingų atvirų buveinių atkūrimas ir išsaugojimas
„Natura 2000“ teritorijose“

VERTINGŲ ŠVENTOSIOS PIEVŲ PALAIKYMŲ MECHANIZMAS ANYKŠČIŲ REGIONINIAME PARKE

Norconsult

Vilnius

2017

EEE PARAMA LIETUVAI:

partnerystė vertybėms
kurti ir išsaugoti

Finansavimo šaltinis	2009–2014 metų Europos ekonominės erdvės finansinio mechanizmo programa LT03 „Biologinė įvairovė ir ekosistemų funkcijos“
Projekto kodas	EEE-LT03-AM-01-K-01-013
Projekto pavadinimas	Biologinei įvairovei ypač vertingų atvirų buveinių atkūrimas ir išsaugojimas „Natura 2000“ teritorijose
Projekto laikotarpis	2015-04-01–2017-04-30
Projekto vykdytojas	Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcija
Projekto partneriai:	Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcija Anykščių regioninio parko direkcija VšĮ „Darnaus vystymosi centras“ VšĮ Gamtos paveldo fondas Norconsult AS VĮ Kretingos miškų urėdija
Projekto uždaviniai:	Atkurti ir palaikyti atviras buveines Kuršių nerijos nacionaliniame parke Atkurti ir palaikyti atviras buveines Šventosios upės slėnyje Anykščių regioniniame parke Atkurti Stėgalių gamtinio komplekso Dzūkijos nacionaliniame parke hidrologinį režimą Perimti gerąją norvegų patirtį tvarkant atviras buveines ir įtraukiant į šias veiklas vietos bendruomenę

TURINYS

SANTRUMPOS	4
ĮVADAS.....	5
I. SITUACIJOS ANALIZĖ.....	7
1. Trumpas teritorijos apibūdinimas	7
2. Gamtosauginis statusas.....	8
3. Gamtinės vertybės	9
4. Socialiniai ir ekonominiai aspektai	10
II. MECHANIZMO PARENGIMAS IR ĮGYVENDINIMAS	11
5. Mechanizmo tikslai ir uždaviniai	11
6. Mechanizmo priemonės.....	12
7. Agrarinės aplinkosaugos priemonių teikiamos galimybės	16
8. Norvegų patirtis tvarkant atviras buveines.....	18
III. MECHANIZMO TOBULINIMO GAIRĖS.....	21

SANTRUMPOS

BAST	– buveinių apsaugai svarbi teritorija
EB	– Europos Bendrija
EEA	– European Economic Area / Europos ekonominė erdvė
EEE	– Europos ekonominė erdvė
NVO	– nevyriausybinė organizacija
PAST	– paukščių apsaugai svarbi teritorija
VĮ	– valstybinė įmonė
VŠĮ	– viešoji įstaiga

IVADAS

Keičiantis ūkininkavimo tradicijoms neatsiejamai keičiasi ir Lietuvos kraštovaizdis. Mažėjant tradicine galvijininkyste besiverčiančių ūkininkų skaičiui vis daugiau pievų yra apleidžiamos, užleidžia vietą krūmynams. Tai neigiamai įtakoja ir gamtinę įvairovę. Pastoviai neganomos ir nešienaujamos pievos praranda joms būdingą didelę augalų rūšių įvairovę, jas apleidžia jose perintys paukščiai. Saugant likusias ir atkuriant buvusias pievų buveines yra ieškoma būdų, kaip šį procesą padaryti ekonomiškai naudingu ir patraukliu vietos bendruomenėms.

Pastaraisiais metais Lietuvoje, vadovaujantis patvirtintais gamtotvarkos planais, tvarkymo planais ar tvarkymo programomis buvo tvarkyta per 100 „Natura 2000“ teritorijų. Siekiant jose išsaugoti ar atkurti atviras buveines ir sudaryti palankias sąlygas jose tarpstančioms saugomoms rūšims buvo vykdyti sumedėjusios augalijos ir jos atžalų kirtimai, nendrių kirtimai, sumedėjusios augalijos šienavimo darbai. Deja, dažnai „Natura 2000“ teritorijose atvirose buveinėse ūkininkavimas (ganymas, šienavimas) vykdomas netinkamai ar visai nevykdomas. Vykdomiems gamtotvarkos darbams dar trūksta nuoseklumo ir pastovumo. Iškiršta augalija greitai atauga, nes nepasirūpinama veiklų tęstinumu, į šias veiklas neįtraukiama vietos bendruomenė. Todėl pirminio tvarkymo metu pasiekti rezultatai prarandami, o saugomų teritorijų direkcijos bando įsavinti vis naujus tvarkymo plotus užuot koncentravusios pajėgas ir užtikrinusios pradėtų darbų tęstinumą vertingiausiose buveinėse.

Saugomų teritorijų direkcijų, kurios atsakingos už „Natura 2000“ teritorijų priežiūrą ir jose esančių gamtos vertybių išsaugojimą, turimi išteklių dažnai neatitinka realių poreikių. Gamtotvarkinių veiklų tęstinumui labai svarbu pasitelkti vietos ūkininkus ir kaimo bendruomenes, jas motyvuojant ir tikslingai remiant. Būtina surasti abipusiai – gamtai ir žmogui naudingiausius ūkininkavimo „Natura 2000“ teritorijose būdus. Kiekvienai tvarkytinai „Natura 2000“ teritorijai reikia parengti individualias ir praktiškai įgyvendinamas rekomendacijas, kaip sukurti mažiausiai išlaidų jų priežiūrai reikalaujančius ir ekonomiškai naudingiausius bei efektyviausius tvarkymo mechanizmus. Šio tikslo ir buvo siekiama projekto „Biologinei įvairovei ypač vertingų atvirų buveinių atkūrimas ir išsaugojimas „Natura 2000“ teritorijose“ (toliau – Projektas) įgyvendinimo metu.

Biologinei įvairovei ypač vertingų atvirų buveinių atkūrimas ir išsaugojimas „Natura 2000“ teritorijose yra pagrindinis projekto tikslas. Projekto uždaviniams įgyvendinti pasirinkti biologinės įvairovės požiūriu labai vertingi atvirų buveinių kompleksai keturiose saugomose teritorijose: Anykščių regioniniame parke, Kuršių nerijos nacionaliniame parke, Dzūkijos nacionaliniame parke ir Čepkelių valstybiniame gamtiniame rezervate. Parinktos įvairių tipų atvirose buveinėse skirtingose gamtinėse sąlygose: Šventosios slėnio sausos pievos, Kuršių nerijos palvė, Stėgalių komplekso šlapynės ir Katros slėnio užliejamos pievos. Pasirinktos Projekto vietovės šalyje formuoja savotišką trikampį, kurio kampai remiasi į labai skirtingas gamtinių požiūriu teritorijas, taip pat atstovauja skirtingus Lietuvos regionus. Visa tai užtikrina labai įvairią patirtį ir tinkamą Projekto rezultatų sklaidą šalies mastu.

Vienas iš projekto uždavinių buvo parengti atvirų buveinių palaikymo mechanizmus, kad projekto rezultatai būtų ilgalaikiai ir tęsiami su kuo mažesniais sąnaudomis. Nereikėtų manyti, kad jie visada turėtų duoti tiesioginę finansinę naudą. Gamtos apsauga, su retomis išimtimis, nemažai kainuoja. Tačiau visapusiškas ekosistemų paslaugų vertinimas dažnai parodo, kad šios išlaidos daromos neveltui. Visais atvejais svarbu užtikrinti, kad gamtinės įvairovės išsaugojimas ir palaikymas vyktų kuo efektyvesniais būdais ir kuo pigesniais priemonėmis, būtų pasiektas tinkamas kokybės ir kaštų santykis. Projektas atkūrė ekosistemas ar sudarė prielaidas jų būklei pagerinti daugiau nei 400 ha plote. Tačiau ne mažiau svarbu, kad užtikrinant pradėtų darbų tęstinumą sukuriami mechanizmai padėsiantys užtikrinti pasiektų rezultatų ilgalaikį tęstinumą.

Projektas tiesiogiai prisidėjo prie Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje numatytų prioritetų įgyvendinimo – geresnės biologinės įvairovės apsaugos, geresnės kraštovaizdžio apsaugos bei užimtumo didinimo, nedarbo, skurdo, socialinės atskirties mažinimo. Siekiant projekto tikslų įgyvendinimo, esminį vaidmenį vaidina bendruomenės ir vietos ūkininkai atkurdami ir plėtodami aplinkai palankias ūkininkavimo tradicijas. Pelkių hidrologinio režimo atkūrimas, ganiava, šienavimas ir apleistų teritorijų tvarkymas padės palaikyti atviras buveines svarbias specifinių rūšių išsaugojimui. Projekto metu įsigytos avys ir galvijai bei atvertų buveinių panaudojimas bitininkystės ir žolininkystės tradicijų atgaivinimui suteiks galimybes vietos ūkininkams gauti tiesioginę ekonominę naudą ir taip prisidės prie užimtumo didinimo ir verslumo skatinimo kaimiškose vietovėse.

I. SITUACIJOS ANALIZĖ

1. Trumpas teritorijos apibūdinimas

Buveinių apsaugai svarbi teritorija (toliau – BAST) „Šventosios senvagės“ yra Anykščių rajono savivaldybės Anykščių ir Andrioniško seniūnijose, Anykščių regioninio parko šiaurinėje dalyje. Bendras užimamas plotas 203 ha. Teritorija yra vaizdingoje, ekologiniu ir biologiniu požiūriu vertingoje Šventosios vidurupio slėnio terasuotoje atkarpoje. Vietovė pasižymi lyguminiu reljefu, kurį supa išraiškingas, raižytas fliuvioglacialinis reljefas. Paplitę salpiniai velėniniai glėjiški ir glėjiški priemolio, priesmėlio ir smėlio dirvožemiai ant upės sąnašos.

Teritoriją patenka į Niūronių ir Paandrioniško kaimus. Ją iš šiaurės rytų ir rytų supa Niūronių kaimo, Pavarių girininkijos miškai. Pietuose ir vakaruose teritorija ribojasi su Ažupiečių, Migdoliško, Sabaliūnų ir Latavos kaimų dirbamais laukais, pievomis ir ganyklomis, arčiau Šventosios upės – su miškais.

BAST „Šventosios senvagės“ vyrauja upių slėnių kraštovaizdis. Slėniai su plokščia salpa, vietinėmis terasomis, kopomis ir pelkėtomis žemumomis. Būdingos žolinės hidromezofitinės pievos (1 pav.), dirbamos žemės ir spygliuočių miškų plotai.

1 pav. Šventosios senvagių pievos.

Teritorijoje didžiausią plotą užima miškai, kurie sudaro 45,4 proc., bei pievos ir natūralios ganyklos – 22,7 proc. Dirbama žemė užima 16 proc., medžių ir krūmų želdiniai – 7,3 proc., pelkės – 3,3 proc. vandens telkiniai – 3,1 proc., keliai – 1,2 proc., užstatytos teritorijos ir nenaudojama žemė užima mažiau kaip po 1 proc. teritorijos.

Didžioji teritorijos dalis (virš 90 proc.) priklauso privatiems žemės savininkams (1 lentelė). BAST „Šventosios senvagės“ yra 27 privačios žemės sklypai ar jų dalys, iš jų: žemės ūkio paskirties yra 19 sklypų ar jų dalių, miškų ūkio paskirties – 8 sklypai ar jų dalys.

1 lentelė. Žemės nuosavybė BAST „Šventosios senvagės“.

Žemės nuosavybės formos ir tikslinė paskirtis	Plotas (ha)	Proc.
Privati žemė	184,7	90,9
iš jos žemės ūkio paskirties žemė	133,1	65,5
iš jos miškų ūkio paskirties žemė	51,6	25,4
Valstybinė ar valstybės valdoma žemė	15,1	7,4
Laisvos valstybinės žemės plotai	3,3	1,6
Iš viso	203,1	100

2. Gamtosauginis statusas

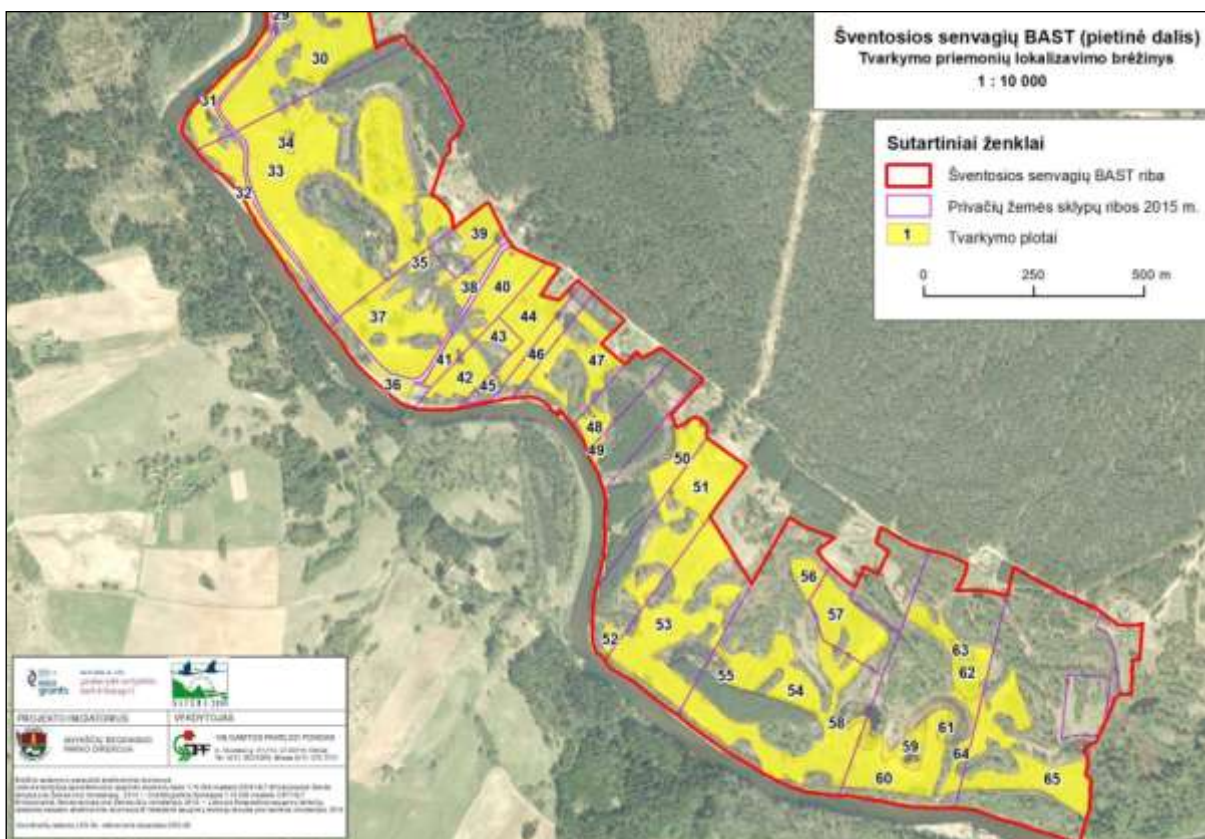
Anykščių regioninis parkas įsteigtas Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo 1992 m. rugsėjo 24 d. nutarimu Nr. I-2913 „Dėl regioninių parkų ir draustinių įsteigimo“, siekiant išsaugoti vertingiausias Anykščių krašto gamtinius ir kultūrinius kompleksus bei objektus, juos tvarkyti ir racionaliai naudoti. Anykščių regioninio parko nuostatai patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 15 d. nutarimu Nr. 1407 „Dėl Anykščių regioninio parko nuostatų patvirtinimo“.

Anykščių regioninio parko ir jo zonų ribos patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. gruodžio 10 d. nutarimu Nr. 1416 „Dėl Anykščių, Biržų, Krekenavos, Pavilnių, Sirvėtos, Verkių regioninių parkų ir jų zonų ribų patvirtinimo“ (pakoreguotos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugsėjo 7 d. nutarimu Nr. 981 „Dėl Anykščių regioninio parko zonų ribų pakeitimo“). Šventosios senvagių hidrografinis draustinis patenka į Anykščių regioninio parko konservacinio prioriteto zoną. Draustinis užima 489,2 ha plotą ir apima Šventosios upės slėnį nuo Andrioniškio iki Variaus upelio. Šventosios senvagių hidrografinio draustinio tikslas – išsaugoti senvagių gausumu išsiskiriančią Šventosios upės slėnio atkarpą su termokarstiniais ežerėliais ir pelkutėmis.

BAST „Šventosios senvagės“ (LTANY0020) įsteigta Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2009 m. lapkričio 3 d. įsakymu Nr. D1-654 „Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2009 m. balandžio 22 d. įsakymo Nr. D1-210 „Dėl vietovių, atitinkančių gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus, sąrašo, skirto pateikti Europos Komisijai, patvirtinimo“ papildymo“. Ši saugoma teritorija priskirta „Natura 2000“ tinklui dėl dvijuostės nendriadusės, plačiosios dusios ir šarvuotosios skėtės. BAST „Šventosios

senvagės“ užima dalį (203,1 ha) Šventosios senvagių hidrografinio draustinio. Bendrieji buveinių ar paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatai patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 15 d. nutarimu Nr. 276 „Dėl Bendrųjų buveinių ar paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatų patvirtinimo“ (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. gegužės 25 d. nutarimo Nr. 614 redakcija).

Šventosios senvagių gamtotvarkos planas patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2016 m. rugsėjo 8 d. įsakymu Nr. D1-593 „Dėl Šventosios senvagių gamtotvarkos plano patvirtinimo“. Gamtotvarkos planas (2 pav.) parengtas vietovei, atitinkančiai gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus – Šventosios senvagės (LTANY0020).

2 pav. Šventosios senvagių (pietinė dalis) gamtotvarkos plano tvarkymo priemonių brėžinys.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. spalio 21 d. nutarimu Nr. 1651 „Dėl Alytaus, Klaipėdos, Marijampolės, Šiaulių, Tauragės, Telšių, Utenos ir Vilniaus apskričių miškų priskyrimo miškų grupėms“, didžioji dalis (99,9 proc.) teritorijos miškų yra priskiriami III miškų grupei – apsauginiams miškams, nedidelė dalis (0,01 proc.) miškų priskiriami II miškų grupei – specialios paskirties miškai (draustinių miškai).

3. Gamtinės vertybės

Teritorija yra vaizdingoje, ekologiniu ir biologiniu požiūriu vertingoje Šventosios vidurupio slėnio terasuotoje atkarpoje. Ypač didelė gamtinė ir estetinė vertė išsiskiria salpiniai kraštovaizdžiai, turintys sudėtingą morfologinę struktūrą su erozinėmis kalvomis, eoliniais gūbriais ir kopomis, išgraužomis, griovomis, senvagėmis.

2012–2014 m. vykdyto projekto „Europos Bendrijos svarbos natūralių buveinių inventorizavimas visoje šalyje“ metu teritorijoje buvo kartografuotos Europos Bendrijos svarbos natūralios buveinės, kurios įtrauktos į 1992 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyvos 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos (OL 2004 m. specialusis leidimas, 15 skyrius, 2 tomas, p. 102) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2013 m. gegužės 13 d. Tarybos direktyva 2013/17/ES (OL 2013 L 158, p. 193) (toliau – Buveinių direktyva), I priedą ir nustatyti jų užimami plotai: 6120 *Karbonatinių smėlynų pievos (0,1 ha), 6210 Stepinės pievos (11,7 ha), 6270 *Rūšių turtingos ganyklos ir ganomos pievos (0,9 ha), 6430 Eutrofiniai aukštieji žolynai (0,3 ha), 6510 Šienaujamos mezofitų pievos (6,3 ha).

Teritorijoje nustatytos 6 gyvūnų rūšys, įrašytos į Buveinių direktyvos II ir IV priedą: dvijuostė nendriadusė (*Graphoderus bilineatus*), plačioji dusia (*Dytiscus latissimus*), šarvuotoji skėtė (*Leucorrhinia pectoralis*), akiuotasis satyras (*Lopinga achine*), raudonpilvė kūmutė (*Bombina bombina*), ūdra (*Lutra lutra*).

Į Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašą, patvirtintą Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. spalio 13 d. įsakymu Nr. 504 „Dėl Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašo patvirtinimo“ (toliau – Saugomų rūšių sąrašas), įrašytos 7 gyvūnų (išskyrus paukščius) rūšys: dvijuostė nendriadusė, plačioji dusia, šarvuotoji skėtė, baltajuostis melsvys, akiuotasis satyras, raudonpilvė kūmutė, ūdra. Į Saugomų rūšių sąrašą taip pat įrašyta viena grybų rūšis – didysis kukurdvelkis (*Langermannia gigantea*).

Teritorijoje nustatytos 5 perinčios, galinčios perėti arba besimaitinančios paukščių rūšys, įrašytos į 2009 m. lapkričio 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2009/147/EB dėl laukinių paukščių apsaugos (kodifikuota redakcija) (OL 2010 L 20, p. 7) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2013 m. gegužės 13 d. Tarybos direktyva 2013/17/ES (OL 2013 L 158, p. 193) (toliau – Paukščių direktyva), I priedą: nendrinė lingė (*Circus aeruginosus*), vapsvaėdis (*Pernis apivorus*), griežlė (*Crex crex*), tulžys (*Alcedo atthis*), žalvarnis (*Coracias garrulus*).

Į Saugomų rūšių sąrašą įtrauktos 6 paukščių rūšys: didysis dančiasnapis, vapsvaėdis, griežlė, tulžys, žalvarnis, kukutis.

4. Socialiniai ir ekonominiai aspektai

Tvarkoma teritorija priklauso Anykščių r. savivaldybei. Joje 2015 m. gyveno 25 002 žmonės. 2001 m. Lietuvos gyventojų surašymo metu Anykščių r. sav. buvo 35 066 gyventojai, o 2011 m. surašymo metu – jau tik 28 668 gyventojai. Pastaraisiais dešimtmečiais stebimas nuolatinis gyventojų, ypač darbingo amžiaus, mažėjimas. Labiausiai gyventojų mažėja kaimuose.

Gyventojų skaičiaus mažėjimas susijęs su neigiamu gyventojų prieaugiu ir emigracija. Darbo jėgos emigracija, ypač jaunimo, tapo ekonominio vystymosi stabdžiu. Emigracija mažina gyventojų skaičių ir sukelia darbo jėgos trūkumą. Anykščių r. sav. išsiskiria labai dideliu pensinio amžiaus gyventojų skaičiumi (301,9 tūkstančiui gyventojų, priešpaskutinė vieta tarp Lietuvos savivaldybių).

Didžioji gyventojų dalis dirba žemės ūkio, miškininkystės ir prekybos sektoriuose, darbuotojų paslaugų sektoriuje vidurkis mažesnis nei šalyje. Nedarbo lygis regione viršija šalies vidurkį, vidutinis mėnesinis darbo užmokestis atsilieka nuo kitų šalies regionų.

Mažėjant kaime gyventojų, daug pievų tapo apleistos ir beveik nenaudojamos. Jų nykimas smarkiai skurdina augalų įvairovę. Dėl sukcesinių pokyčių pievų vietoje įsikuria krūmų ir medžių bendrijos, kuriose rūšinė įvairovė daug skurdesnė, palyginti su pievų augalų įvairove. Nemažai sausų ir nederlingų pievų apsodinta medžiais. Biologinės įvairovės ir ekosistemų pusiausvyros išlaikymo prasme tai dažniausiai netikslinga ar netgi žalinga. Smarkiai mažėja atvirų buveinių plotų.

II. MECHANIZMO PARENGIMAS IR ĮGYVENDINIMAS

5. Mechanizmo tikslai ir uždaviniai

BAST „Šventosios senvagės“ vertę didele dalimi lemia botanikos objektų (rūšių, augalų bendrijų, buveinių) įvairovė. Teritorijoje išskirtos Europos bendrijos svarbos buveinės. Didelė dalis botaninių vertybių telkiasi plotuose, kuriuos susiformavo ir kurių būklę labai ilgą laiką palaikė intensyvi žmogaus ūkinė veikla. Pasikeitus ūkininkavimo sąlygoms, iškilę grėsmė prarasti tokiose teritorijose esančius botaninės įvairovės elementus. Pievos ir ganyklos, kurios yra labai svarbios retų augalų buveinės, nustojus jas šienauti, užauga krūmais ir nendrėmis, vėliau – mišku. Jų naudojimas buvo gana ekstensyvus – šienaujama tik kartą per metus arba kartą per kelis metus.

BAST „Šventosios senvagės“ esančioms vertybėms daugiausia grėsmių kyla dėl:

- pakitusio ūkininkavimo pobūdžio;
- miškų želdinimo žemės ūkiui nepalankiuose žemės plotuose;
- invazinių rūšių poveikio;
- nepakankamo ir (ar) netinkamo buveinių tvarkymo priemonių įgyvendinimo.

Vertingų Šventosios pievų palaikymo mechanizmo tikslas yra atkurti BAST „Šventosios senvagės“ buvusį atvirą kraštovaizdį su Europos Bendrijos svarbos natūraliomis pievų buveinėmis. Konkretus mechanizmo įgyvendinimo uždaviniai:

- saugoti atviras buveines kaip istoriškai susiformavusį kraštovaizdį ir jo estetinį potencialą;
- išsaugoti biologinę įvairovę (buveines, augalų, gyvūnų ir grybų rūšis);
- vykdyti žemės ūkio veiklą remiantis tradicinėmis technologijomis ir pažangiais gamtotvarkos metodais;
- skatinant vietos ūkininkus įtraukti juos į atvirų buveinių palaikymo veiklas.

6. Mechanizmo priemonės

Galimais atvirų buveinių tvarkytojais gali būti nemažai institucijų. Labai apibendrintai galimi tvarkytojai pateikti 2 lentelėje. Vertinant potencialių tvarkytojų pajėgumus, patirtį buveinių tvarkyme, rezultatų tvarumą ir panaudotas lėšas gaunami labai nevienodi rezultatai. Šis ekspertinis vertinimas pateikiamas labai apibendrintai šalies mastu ir laikui bėgant gali kisti, taip pat būti skirtingas konkrečioje teritorijoje. Vienur gerų rezultatų tvarkant buveines pasiekta NVO dėka, kitur pagrindinė gamtotvarkos našta gula ant saugomų teritorijų administracijų pečių. Vis daugiau lėšų skiriama gamtotvarkos darbams įgyvendinti, todėl pastaruoju metu skelbiant buveinių tvarkymo darbų konkursus stebima nemaža konkurencija ir didelė kainų įvairovė. Bet nupirkti kokybiškas paslaugas už tinkamą kainą ne visada pavyksta. Būtina tvarkymo minimumą turėtų užtikrinti saugomų teritorijų direkcija, bet tikrai gerų rezultatų galima pasiekti tik pasitelkus vietos ūkininkus, glaudžiai bendradarbiaujant su kaimo bendruomenėmis ir NVO. Gamtosauginiams tikslams plačiau turėtų būti panaudojamos Kaimo plėtros programoje numatytos agrarinės aplinkosaugos priemonės gaunant už tai papildomas išmokas.

2 lentelė. Atvirų buveinių tvarkytojų potencialo palyginimas.

	Buveinių tvarkymas	Saugomų teritorijų direkcija	Urėdija	Savivaldos institucijos	Vietos ūkininkai	Vietos NGO	Paslaugų pirkimas
1.	Pajėgumai	☺	☺	☺	☺	☹	☺
2.	Patirtis	☺	☺	☹	☺	☹	☹
3.	Tvarumas	☺	☺	☺	☺	☹	☹
4.	Kaštai	☺	☺	☹	☺	☺	☺

Gamtotvarkos potencialas: ☺ didelis, ☺ vidutinis, ☹ menkas

Įvertinant konkrečias aplinkybes BAST „Šventosios senvagės“ pirmiausia reikia atsižvelgti į tai, kad didžioji teritorijos dalis (virš 90 proc.) priklauso privatiems žemės savininkams. Todėl Anykščių regioninio parko direkcija pirmiausia turėtų atlikti katalizatoriaus vaidmenį skatindama ir motyvuodama žemės savininkus tvarkyti savo žemės sklypus. Papildomų sunkumų kelia aplinkybė, kad dalis savininkų vietoje negyvena ir jokios ūkininkės veiklos savo žemės sklypuose nevykdo.

Anykščių regioninio parko direkcija įsipareigojo iš anksto suderintose vietose atlikti pievų šienavimo ir menkaverčių krūmų išvalymo darbus, bei pasirūpinti ūkininkams avių nupirkimu. Taip pat Projekto metu įsigyta įranga, reikalinga kokybiškam teritorijos sutvarkymui bei tolimesnei priežiūrai: daugiafunkcinė žoliapjovė su priedais, grėbimo mašina, traktoriaus priekyje montuojama diskinė žoliapjovė, krūmapjovės (4 vnt.), motopjūklai (2 vnt.). Žemės savininkai pasižadėjo sudaryti sąlygas tvarkymo darbams, o atvirose teritorijose leisti ganyti avis užtikrinant atvirų pievų palaikymą. Tokiu būdu buvo užsitikrintas reikiamas vietos ūkininkų dalyvavimas ir bendras suinteresuotumas rezultatu – 50 ha žemės savininkams priklausančios teritorijos plotas išvalomas nuo krūmų, o ūkininkai gauna 160 Lietuvos juodgalvės veislės avių ir įsipareigoja jas ganyti mažiausiai 80 ha plote.

Projekto pradžioje buvo atliktas medžių ir krūmų šalinimas apleistose žemėse 50 ha plote. Vykdyti specialieji kraštovaizdžio formavimo kirtimai, šalinti invaziniai medžiai ir krūmai apleistose žemėse Šventosios upės slėnyje (3 lentelė).

3 lentelė. Atvirų buveinių gamtotvarkos priemonių įgyvendinimas.

Tikslas	Uždaviniai	Periodiškumas
Atkurti buvusį atvirą kraštovaizdį su Europos Bendrijos svarbos natūralioms pievų buveinėmis	1.1. iškirsti sumedėjusią augaliją išsaugant brandaus amžiaus pavienius medžius ir pašalinti iškirštą biomasę	Vienkartinis
	1.2. kasmet šienauti ir pašalinti biomasę arba ganyti Gamtotvarkos plane nustatytuose tvarkymo plotuose	Kasmet
	1.3. sudaryti apsaugos sutartis su privačios žemės savininkais dėl saugomų pievų ir atvirų buveinių išsaugojimo ir palaikymo	Pagal poreikį
	1.4. atlikti atvirų Europos Bendrijos svarbos natūralių buveinių inventorizaciją, nustatyti jų užimamus plotus bei atsižvelgiant į gautus rezultatus, inicijuoti teritorijoje saugomų vertybių patikslinimą	Kas 5 metai
Pagerinti dvijuosčių nendriadusių, šarvuotųjų skėčių buveinės sąlygas	2.1. iškirsti neištisai sumedėjusią augaliją ir pašalinti iškirštą biomasę senvagių pietinėse gamtotvarkos plane numatytuose tvarkymo plotuose	Vienkartinis
	šalinti sumedėjusios augalijos atžalas senvagių pietinėse pakrantėse gamtotvarkos plane numatytuose tvarkymo plotuose	Kas 2–3 metus po kirtimo
	2.3. palaikyti atviras senvagių pietines pakrantes jas šienaujant gamtotvarkos plane numatytuose tvarkymo plotuose	Kas 2–3 metus
Mažinti invazinių rūšių plitimą	3.1. naikinti uosialapius klevus	Kas 5 metai
	3.2. naikinti gausialapius lubinus	Kasmet
	3.3. naikinti raukšlėtalapius erškėčius	Vienkartinis, vėliau pagal poreikį

Sumedėjusios augalijos iškirtimas ir pašalinimas vykdomas ne miško žemėje. Tai aplink Šventosios senvages bei teritorijos pakraščiuose auganti sumedėjusi augalija. Šventosios pievos daug kur apaugusios tankesne ar retesne sumedėjusia augalija. Iškertama ir pašalinama visa sumedėjusi augalija. Kirtimo darbai atliekami rankiniu būdu, naudojant motorinius pjūklus ir krūmapjoves. Iškirtus sumedėjusią augaliją negali likti aukštesni nei 5 cm aukščio kelmai, kad vėliau netrukdytų kitiems teritorijos tvarkymo ir priežiūros darbams. Iškiršta mediena turi būti pašalinama iš teritorijos, o tam naudojama technika neturi palikti ištisinių provėžų, taip pat nepažeisti vandens apsaugos juostų. Iškiršta likvidinė mediena turi būti sortimentuojama. Mediena sandėliuojama atitinkamais sortimentais (vietas nurodo Anykščių regioninio parko direkcijos specialistai). Nelikvidinė mediena (šakos) turi būti sandėliuojama (vietas nurodys regioninio parko direkcijos specialistai). Jei medienos išvežimas labai sudėtingas dėl gamtinių sąlygų, suderinus žemės valdytoju, mediena gali būti

smulkinama naudojant lengvus smulkintuvus, o gauta biomasė, jeigu jos atsisako žemės valdytojas, išvežama utilizuoti.

Prireikus papildomą sumedėjusios augalijos kirtimą galima pradėti nuo rugpjūčio 1 d., o jos išvežimą iš teritorijos rekomenduojama organizuoti susidarius įšalui. Sezono darbai dėl paukščių apsaugos baigiami iki kovo 15 d.

Kertant medžius ir krūmus galima įrengti žiemavietes raudonpilvėms kūmutėms. Žiemavietės įrengiamos kas 100–150 m. Žiemavietės įrengiamos vandens neužliejamose vietose, tačiau neturi trukdyti pravažiuoti žemės ūkio technikai. Žiemavietės įrengiamos sukraunant į krūvas įvairaus stambumo nelikvidinę medieną: kreivų rąstų dalis, kelmus, šakas (geriau su lapais). Smulkiausios medžių dalys (šakos) sukraunamos krūvos viršuje. Krūva turi būti apie 3 m diametro ir siekti 2–2,5 m aukštį. Prireikus galima krauti tokio pačio aukščio ir tūrio pailgas krūvas (iki 2 m pločio).

Atžalos papildomai kertamos (teritorijos dalyse, kur buvo kertama sumedėjusi augalija) atžalos vieną kartą pavasario pabaigoje – nuo gegužės 15 d., kitą kartą vasaros pradžioje – iki birželio 15 d. Ketant atžalas silpninama jų atžėlimo galimybė. Atžalos kertamos kuo žemiau dirvožemio paviršiaus ir ne aukščiau nei kelmai, iš kurių jos atželia.

Teritorija kur įvykdytas sumedėjusios augalijos kirtimas kasmet nušienaujama po vieną kartą, biomasę pašalinant iš teritorijos. Nušienaujama visa žolinė augmenija, bei medžių krūmų atžalos. Šienavimas gali būti vykdomas nuo rugpjūčio 1 d. iki lapkričio 1 d. Šienaujama naudojant žemės ūkio techniką. Ji turi labai nespausti dirvos paviršiaus, kad nepalikėtų gilių provėžų. Prireikus šienaujama rankiniu būdu (naudojant žoliapjoves, krūmapjoves). Šienaujama kuo arčiau dirvožemio paviršiaus, o atžalos nukertamos ne aukščiau likusių kelmų. Nušienauta žolinė augmenija, bei medžių krūmų atžalos turi būti sugrėbtos ir pašalinamos. Jei nušienautos augalijos neįmanoma išvežti iš karto ji turi būti kraunama į krūvas bei išvežama iki kovo 15 d.

Gamtotvarkos darbai atliekami stengiantis kiek įmanoma mažiau pažeisti dirvožemio paviršių. Baigus darbus reikia sutvarkyti aplinką: išlyginti pažeistą dirvožemio paviršių, išvežti šiukšles, medienos liekanas ir kt. Gamtotvarkos darbų metu atsiradusios gilesnės, kaip 10 cm provėžos turi būti užlyginamos. Vykdamas visus gamtotvarkos darbus būtina rūpintis darbų sauga.

Didžiulį pavojų retų rūšių augalų ir buveinių stabilumui kelia invazinių rūšių plitimas. Labiausiai išplitusios ir daugiausia žalos ekosistemoms darančios rūšys yra gausialapis lubinas (*Lupinus polyphyllus*), smulkiažiedė sprigė (*Impatiens parviflora*), vėlyvoji ieva (*Padus serotina*), šluotinis sausakrūmis (*Sarothamnus scoparius*). Gausu ir kitų svetimžemių augalų (pavyzdžiui, raudonasis ąžuolas (*Quercus rubra*), kol kas neįtrauktą į invazinių rūšių sąrašus, židinių. BAST „Šventosios senvagės“ labai svarbu mažinti invazinių rūšių plitimą. Kas 5 metai (kol jauni medžiai nepradeda derėti) naikinti uosalapius klevus, kasmet naikinti gausialapius lubinus, bent pora metų vykdyti (vėliau prireikus kartoti) raukšlėtapių erškėčių naikinimą.

Vertingų Šventosios pievų palaikymo mechanizmas įgyvendintas pasitelkiant vietos ūkininkus. Projekto metų įsigytos 160 avių buvo panaudos sutartimis perleistos trims vietos ūkininkams, kurie įsipareigojo prižiūrėti atviras buveines 80 ha plote.

Ganymui numatytuose plotuose naudojamos Lietuvos juodgalvės veislės avys (3 pav.). Ganant pievas buvo pastebėta, kad kai kurių rūšių žolės avys neėda. Tas likusias rūšis turėtų nuėsti ožkos, nes pagal šių vietovių ganymo tradicijas po avių ganydavo ožkas. Anykščių regioninio parko direkcija siekia šią tradiciją palaikyti ir taip užtikrinti tinkamą pievų nuganyimą, todėl Projekto metu buvo įsigyta mėsinių ožkų (15 vnt.), kurios taip pat panaudos sutartimis perduotos vietos ūkininkams.

3 pav. Ganymui įsigytos Lietuvos juodgalvės veislės avys.

Siekiant išsaugoti ir pagausinti turimą avių bandą Anykščių regioninio parko direkcija Projekto metu įsigijo avių priežiūrai reikalingos įrangos: nagų kirpimo staklių, aliuminio lovelių kanopų dezinfekcijai. Žiemą, pavasarį ir rudenį, reikia papildomai šerti avis – šiam tikslui naudojamos šėryklos. Avių jaunikliams – ėriukų šėryklos. Lauko sąlygomis ganomoms avims būtini rūšiavimo gardai. Pervarant iš vieno lauko į lauką rūšiavimo garde vykdomas avių rūšiavimas, kanopų karpymas, vilnos kirpimas. Anksčiau paminėti įrangai pervežti įsigytos priekabos, o kadangi ganomos pievos neprieina prie vandens telkinių nupirktos ir mobilios girdyklos. Parūpintos surenkamų konstrukcijų pastogės (9 × 3 m), nes esant permainingiems orams avims reikalinga stoginė, kurioje jos galėtų prisiglausti nuo lietaus ar saulės. Visa įranga avims įsigyta po 3 vienetus, pagal tai kiek turima ilgalaikių ganymo sutarčių su ūkininkais, tik pastogių avims – 6 vienetai.

Projekto įgyvendinimo metu buvo sutvarkyta 50 ha teritorija – pašalinti medžiai ir krūmai, o pievų palaikymas šienaujant ir ganant avis vykdomas 80 ha plote. Tačiau ne mažiau svarbu, kad užtikrinant pradėtų darbų tęstinumą sukuriami mechanizmai, kurie padės

užtikrinti pasiektų rezultatų ilgalaikį tęstinumą. Kad šie mechanizmai būtų gyvybingi reikia į jų įgyvendinimą įtraukti vietos bendruomenes ir ūkininkus. Atlikti pirmaeiliai tvarkymo darbai ir užsukti mechanizmai padės išsaugoti atviras buveines ir jose saugomas gamtos vertybes ateityje. Siekiant įvertinti, tvarkymo priemonių efektyvumą ir pasiektus rezultatus saugomų teritorijų direktijų darbuotojai vykdys stebėseną Projekto metų ir užtikrins šių darbų tęstinumą jam pasibaigus.

Mechanizmo įgyvendinimą teritorijoje koordinuoja Anykščių regioninio parko direkcija. Ji atsakinga už teritorijoje nustatytų Europos Bendrijos svarbos natūralių buveinių ir rūšių palankios apsaugos būklės užtikrinimą, kitų saugomų gamtos vertybių priežiūrą. Direkcija organizuoja Gamtotvarkos plane numatytų priemonių įgyvendinimą ir pagal galimybes, panaudodama turimą tvarkymo techniką, pati įgyvendina dalį priemonių. Tačiau žemė yra ne parko direkcijos, o privačių asmenų rankose. Todėl į atvirų buveinių palaikymą būtina įtraukti vietos gyventojus skatinant juos gamtosaugai palankiais būdais ir terminais šienauti ar ganyti pievų buveines, suteikiant jiems informaciją apie galimybes dalyvauti atitinkamose Kaimo plėtros programos priemonėse ir gauti paramą. Saugant atviras buveines reikia ne įvesti naujus apribojimus, o sukurti papildomas paskatas, siekiant laikytis nustatytų gamtos naudojimo apribojimų bei taikyti pažangias kontrolės ir stebėsenos priemones. Siekiant kuo sėkmingiau įgyvendinti parengto mechanizmo tikslus, reikalingi papildomi finansiniai, techniniai ir žmogiškieji ištekliai. Tai galima pasiekti įtraukiant į atvirų buveinių atkūrimą ir palaikymą naujus dalyvius (sinteresuotas grupes) – ūkininkus, verslininkus, vietos gyventojus.

Apie vertingų Šventosios pievų palaikymo mechanizmą ir jo tikslus informuotos už teritorijų priežiūrą atsakingos Anykščių rajono savivaldybės administracija, Anykščių ir Andrioniškio seniūnijos, Anykščių miškų urėdija kiti tvarkomose teritorijose esantys žemės valdytojai ir naudotojai per vietos gyventojams aktualius tinklapius ir vietinę spaudą. Vietos gyventojams ir bendruomenėms pateikta informaciją apie galimybes prisidėti prie atvirų buveinių išsaugojimo. Jau Projekto parengiamajame etape kaimo bendruomenės ir vietos ūkininkai pasirašė bendradarbiavimo susitarimus ir (ar) sutikimus kartu vykdyti projekto veiklas. Pradėjus projekto viešinimo veiklas šį parama dar labiau išaugo.

7. Agrarinės aplinkosaugos priemonių teikiamos galimybės

Viena papildomų galimybių užtvirtinant pasiektus Projekto rezultatus yra vietos ūkininkų skatinimas dalyvauti 2014–2020 m. Kaimo plėtros programoje ir gauti už tai papildomas išmokas. Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ remiamos veiklos galėtų veiksmingai pasitarnauti vertingų Šventosios pievų palaikymo mechanizmo įgyvendinimui. Atvirų buveinių palaikymui tinkamos veiklos būtų:

- „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ – 101 Eur/ha;
- „Specifinių pievų tvarkymas“ – 69 Eur/ha;
- „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ – 208 Eur/ha;
- Nykstančios meldinių nendrinukių populiacijos buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“ – 291 Eur/ha;
- „Nykstančios meldinių nendrinukių populiacijos buveinių saugojimas šlapynėse“ – 160 Eur/ha;

Bendras tinkamas paramai žemės ūkio naudmenų ir kitas plotas, už kurį mokama kompensacinė išmoka pagal atitinkamas veiklas, yra ne mažesnis kaip 1 ha žemės ūkio naudmenų. Pareiškėjais gali būti fiziniai ir juridiniai asmenys. Jie laikomi tinkamais gauti paramą, jei atitinka Priemonės taisyklėse išvardytas Bendrąsias sąlygas ir reikalavimus bei tinkamumo kriterijus. Pareiškėjas negali tame pačiame įsipareigotame plote vykdyti daugiau nei vieną Taisyklėse minimų Priemonės veiklų. Tačiau Pareiškėjai, su tais pačiais atitinkamose Priemonės veiklose įsipareigotais plotais, taip pat gali dalyvauti šiose Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonėse: „Su NATURA 2000“ ir vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ ir „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių“.

Pareiškėjai ir (ar) paramos gavėjai, įgyvendinantys Priemonę, įsipareigoja laikytis įsipareigojimų pagal Priemonės atitinkamas veiklas ir laikytis šių įsipareigojimų 5–7 metus. Prisiimtų įsipareigojimų trukmė negali būti keičiama. Taip pat jie turi kasmet pagal Priemonės atitinkamas veiklas teikti paramos paraišką. Įsipareigojimų laikotarpiu veiklą vykdyti tame pačiame paramos paraiškoje nurodytame plote ir kasmet juos deklaruoti.

Visoje valdoje laikytis valdymo reikalavimų ir trąšų bei augalų apsaugos produktų naudojimo reikalavimų, žemės ūkio naudmenų geros agrarinės ir aplinkosaugos būklės reikalavimų.

Visoje valdoje laikytis Pagrindinių reikalavimų pagal veiklą, nustatytų Priemonės taisyklėse. Pareiškėjai ir (ar) paramos gavėjai, įgyvendinantys atitinkamą Priemonės veiklą, įsipareigoja:

- laikyti atitinkamą sutartinių gyvulių (SG) skaičių, pagal Taisyklių priede pateikiamą gyvulių perskaičiavimą į SG (skaičiuojamas metinis vidurkis nuo praėjusių metų rugsėjo 1 d. iki einamųjų metų rugpjūčio 31 d. pagal Ūkinių gyvūnų registre esančius duomenis).
- Pildyti atliktų ūkio darbų pagal veiklas žurnalą pagal Priemonės veiklose nurodytus reikalavimus, pateiktą Taisyklių priede.
- Tvarkyti buhalterinę apskaitą teisės aktų nustatyta tvarka.

Toliau pateikiami pareiškėjų įsipareigojimai pagal veiklas, kurios galėtų būti aktualios vertingų Šventosios pievų palaikymui:

Veikla „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ (kodas EPT):

1. Deklaruoti natūralias ir pusiau natūralias pievas, kurios daugiau nei 5 m. nebuvo persėtos kultūrinėmis daugiametėmis žolėmis.
2. Nearti pievų ir jų nepersėti kultūrinėmis žolėmis.
3. Neįrengti naujų drenažo, laistymo ir drėkinimo sistemų.
4. Pievose nenaudoti augalų apsaugos produktų, mineralinių ir organinių trąšų (išskyrus gyvulių ganyimą).
5. Laikyti gyvulius ir vidutiniškai ganiavos laikotarpiu ganyti ne mažesniu intensyvumu kaip 0,3 SG / ha ir ne didesniu intensyvumu kaip 1 SG / ha įsipareigoto pagal Priemonės veiklą ploto.
6. Privaloma ganyti gyvulius tuose laukuose, kuriuose yra įsipareigota pagal veiklą.
7. Privaloma nenuganytos žolės likučius nušienauti iki spalio 30 d.;
8. Gyvulių ganyimo laikotarpis nuo gegužės 1 d. iki spalio 30 d.

Veikla „Specifinių pievų tvarkymas“ (kodas SPT):

1. Vykdyti veiklą Aplinkos ministerijos ar jos įgaliotos institucijos nustatytuose Europos Bendrijos svarbos natūralių ir saugomų rūšių buveinių plotuose. Informacija apie šiuos plotus patalpinta Paraiškų priėmimo informacinėje sistemoje (toliau – PPIS).
2. Nearti pievų ir jų nepersėti kultūrinėmis žolėmis.
3. Neįrengti naujų drenažo, laistymo ir drėkinimo sistemų.
4. Nenaudoti augalų apsaugos produktų, neturėti mineralinėmis ir organinėmis trąšomis (išskyrus gyvulių ganymą), neskleisti nuotekų dumblo.
5. Laikyti gyvulius ir juos ganyti ne didesniu intensyvumu kaip 1 SG / ha įsipareigotame pagal priemonės veiklą plote.
6. Gyvulių ganymo laikotarpis – nuo gegužės 1 d. iki spalio 30 d.
7. Šienavimą pradėti ne anksčiau kaip liepos 15 d.
8. Nušienautos žolės nesmulkinti ir nepaskleisti. Žolė iš lauko turi būti išvežta, nušienauta iki spalio 15 d.
9. Privaloma nugenųtos žolės likučius nušienauti iki spalio 30 d.

Veikla „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ (kodas 5PT2):

1. Vykdyti veiklą tik Aplinkos ministerijos ar jos įgaliotos institucijos nustatytuose šlapynių plotuose. Informacija apie šiuos plotus patalpinta PPIS.
2. Neįrengti naujų drenažo sistemų, ar laistymo ir drėkinimo sistemų.
3. Nenaudoti mineralinių ir organinių trąšų (išskyrus gyvulių ganymą), augalų apsaugos produktų.
4. Kasmet šienauti arba ganyti jose gyvulius, laikantis šių reikalavimų (pareiškėjas gali laisvai nuspręsti, ar ganyti, ar šienauti):
 - 4.1. šienauti pradėti ne anksčiau kaip liepos 15 d.;
 - 4.2. ganyti gyvulius ganiavos laikotarpiu ne didesniu intensyvumu kaip 1 SG/ha įsipareigotame pagal priemonės veiklą plote;
 - 4.3. ganyti gyvulius nuo gegužės 1 d. iki spalio 30 d.;
 - 4.4. nugenųtos žolės likučius nušienauti. Pašalinti nušienautą žolę bei nugenųtos arba nušienautos žolės likučius iki kitų metų kovo 1 d.

8. Norvegų patirtis tvarkant atviras buveines

Vienas iš Projekto uždavinių buvo apsikeisti gerąja patirtimi tvarkant atviras buveines ir įtraukti į šias veiklas vietos bendruomenę organizuojant mokomąją išvyką į Norvegiją Lietuvos valstybinių parkų ir NVO specialistams (4 pav.). Mokomoji išvyką į Norvegiją organizuota 2015 m. rugsėjo 8–12 d. Perimta geroji norvegų patirtis tvarkant atviras buveines ir įtraukiant į šias veiklas vietos bendruomenę. Šioje šalyje ūkininkai sėkmingai motyvuojami savanoriškai prisidėti prie gamtotvarkos veiklų ganant avis (tradicines norvegiškas veisles) ir galvijus. Vietos ūkininkai, bendruomenė šioje šalyje įsitraukia į gamtotvarkos veiklas nes jie kaip ir saugomų teritorijų specialistai įsitikinę atviro kraštovaizdžio privalumais (ūkininkai – daugiau estetiniais, gamtininkai – daugiau rūšių apsaugos sumetimais).

4 pav. Lietuvos saugomų teritorijų ir NVO specialistai su kolegomis norvegais mokomosios išvykos į Norvegiją metu.

Išvyka skirta susipažinti su norvegų patirtimi atkuriant ir saugant atviras buveines, įtraukiant ūkininkus, vietos gyventojus ir bendruomenes į buveinių priežiūros darbus, informuojant visuomenę kodėl verta saugoti atviras buveines. Norvegijoje taip pat labai stengiamasi įtraukti į gamtotvarkos darbus įvairias socialines grupes. Saugomose teritorijose lauko darbuose sviri savanorių pagalba. Anykščių regioninio parko direktorijos darbuotojai galėtų pritaikyti įgytą norvegų patirtį organizuodami projekto rezultatų palaikymą.

Saugomų teritorijų specialistai lankėsi Ramsaro teritorijose – Presterodkilen ir Ihlene gamtos draustiniuose, kur sužinojo apie norvegų patirtį organizuojant ganiavą pakrantėse, ūkininkų skatinimą įsitraukti į gamtotvarkinių veiklų vykdymą.

Moutmarkoje esančioje Faerder nacionaliniame parke vyko susitikimas su žemės savininkų atstovu besirūpinančiu buveinių atvėrimu ir apsauga poilsiautojų mėgiamoje pakrantės teritorijoje, kuris išsamiai papasakojo kaip laikinieji ir pastovūs šios vietovės gyventojai yra motyvuojami įsitraukti į gamtotvarkines veiklas, tokias kaip krūmų kirtimas ir šalinimas, šienavimas, avių ganymas, apie tai kaip finansuojamos šios veiklos, kaip į jų vykdymą įtraukiami sunkiai integruojamų visuomenės grupių atstovai, savanoriai, moksleiviai.

5 pav. Lietuvos saugomų teritorijų specialistai diskutuoja apie atvirų buveinių priežiūrą Hæra gamtos draustinyje.

Lankantis Kurefjorden Ramsaro teritorijoje, Hæra gamtos draustinyje (5 pav.) ir Oyeren gamtos draustinyje vizito dalyviai buvo supažindinti kaip vietos savivaldos institucijos bendrauja su vietos ūkininkais ir skatina juos ganyti gyvulius šlapynėse ir sunkiai pasiekiamose salose. Taip pat susitiko su Trøgstad savivaldybės (komunos) specialistais, bendravo su ūkininkais.

Ihlene gamtos draustinyje kadaise vietiniai ganė galvijus, tačiau aštuntajame praeito amžiaus dešimtmetyje galvijai iš teritorijos buvo išgabenti, dėl to šlapynės užžėlė nendrėmis, pievos apaugo menkaverčiais krūmais ir medžiais. Šiuo metu vėl skatinama ganiava. Buvo organizuota išvyka į Oyeren draustinio salas, kuriose vasaros metu vykdoma ganiava ir šienavimas.

Lietuvos saugomų teritorijų specialistai ir NVO atstovai taip pat susipažino su norvegų patirtimi stabdant su ežerų eutrofikacijos procesus, užžėlimą, sužinojo apie naudojamą technikos priemones nendrių kirtimui, turėjo galimybę aptarti kitus aktualius klausimus tvarkant ir prižiūrint teritorijas svarbias biologinės įvairovės išsaugojimui.

III. MECHANIZMO TOBULINIMO GAIRĖS

Siūlomas vertingų Šventosios pievų palaikymo mechanizmas sudarys sąlygas efektyviai įgyvendinti regioninio parko tikslus, subalansuotai naudoti ir vystyti regioninio parko teritoriją, užtikrinti kraštovaizdžio ir gamtos vertybių apsaugą. Į jo įgyvendinimą bus įtraukti vietos ūkininkai. Mechanizmo įgyvendinimas taip pat teigiamai veiks kaimo turizmo plėtra, pagerins sąlygas rekreacijai. Visa tai gerins ekonominę ir socialinę aplinką regioniniame parke, padės spręsti vietos gyventojų užimtumo problemas.

Atlikti pirmaeiliai tvarkymo darbai ir užsukti mechanizmai padės išsaugoti atviras buveines ir jose saugomas gamtos vertybes ateityje. Projekto įgyvendinimo metu Anykščių regioniniame parke buvo sutvarkyta 50 ha teritorija – pašalinti medžiai ir krūmai, o pievų palaikymas šienaujant ir ganant avis vykdomas 80 ha plote. Tačiau ne mažiau svarbu, kad užtikrinant pradėtų darbų tęstinumą sukuriami mechanizmai, kurie padės užtikrinti pasiektų rezultatų ilgalaikį tęstinumą. Siekiant įvertinti, tvarkymo priemonių efektyvumą ir pasiektus rezultatus saugomų teritorijų direktorių darbuotojai vykdys stebėseną Projekto metų ir užtikrins šių darbų tęstinumą jam pasibaigus. Anykščių regioninio parko direktorių kas penkis metus turėtų patikslinti atvirų Europos Bendrijos svarbos natūralių buveinių inventorizaciją, nustatyti jų užimamus plotus bei atsižvelgiant į gautus rezultatus, tobulinti vertingų Šventosios pievų palaikymo mechanizmo įgyvendinimą.

Saugomų teritorijų direktorių, kuri atsakinga už „Natura 2000“ teritorijų priežiūrą ir jose esančių gamtos vertybių išsaugojimą, turimi materialiniai išteklių buvo tikslingai papildyti nauja būtina technika atsižvelgiant į realius atvirų buveinių palaikymo poreikius. Tai padės užtikrinti gamtotvarkos darbų tęstinumą projektui pasibaigus. Tačiau atsižvelgiant į saugomų teritorijų direktorių turimus finansinius, laiko, žmogiškuosius ir materialius išteklius dalį atvirų buveinių tvarkymo naštos siūloma perkelti ant vietos ūkininkų ir kaimo bendruomenių pečių. Kad parengtas Šventosios pievų palaikymo mechanizmas būtų gyvybingas būtina į jo įgyvendinimą įtraukti vietos bendruomenes ir ūkininkus.

Atvirų buveinių palaikymui buvo pasitelktos ir suaktyvintos kaimo bendruomenės ir vietos ūkininkai. Tai buvo pasiekta pirmiausia skatinant vietos partnerius ekonomiais motyvais ir taip pat didinant jų sąmoningumą. Renginių metu bendruomenės ir ūkininkai buvo informuojami apie atvirų buveinių naudą bei darnaus ūkininkavimo galimybes. Anykščių regioniniame parke buvo perkamos ir panaudos sutartimi vietos ūkininkams perduodamos avys. Kaimo bendruomenės ir vietos ūkininkai jau pasirašė bendradarbiavimo susitarimus ir (ar) sutikimus kartu vykdyti projekto veiklas. Pasibaigus projektui ir atlikus jame numatytas viešinimo veiklas vietos grupių įsitraukimas turėtų dar labiau išaugti.

Labai svarbu paaiškinti vietos gyventojams atvirų buveinių palaikymo visapusę naudą. Informacijos sklaidai reikia pasitelkti žiniasklaidos priemones, visų pirma, regioninę ir vietos spaudą, kurios yra svarbus informacijos šaltinis vietos gyventojams. Interneto svetainė taip pat būtų labai naudinga tiek supažindinant visuomenę su atviromis buveinėmis tiek ir bendradarbiavimo galimybėmis jas saugant. Bendravimas ir bendradarbiavimas yra lemiami veiksniai, siekiant užtikrinti pasiektų rezultatų tęstinumą. Pagal panaudos vietos ūkininkams suteiktos avių bandos po penkių metų turėtų būti sugrąžintos Anykščių regioninio parko direktorių, kuri galėtų jas perduoti kitiems ūkininkams ir taip plėsti ganomus plotus Šventosios slėnio pievose.